

מגלה לו סוד נשותיו, פרקים בביוגרפיה המשיחית של ר' יוסף קארו

מאת

מור אלטשולר

שתי דמויות מופת מן ההיסטוריה היהודית - משה רבנו ודוד המלך - היו מוקד להזדהות נפשית ורוחנית של ר' יוסף קארו. הזיקה העמוקה שחש כלפי משה רבנו אינה מקרית, שכן משה הוא דמות מרכזית בתודעה של אישים משיחיים רבים; כשם שגאל את האומה משעבוד מצרים, כך יופיע בן דמותו, הגואל האחרון, המשיח.¹ זיקה זו נבנתה על הדמיון בין שניהם - מחוקקים, שניחנו במתת הנבואה. אכן, ר' יוסף קארו האמין כי זכה לשמוע קולות מעולמות עליונים, וכינה את השליח שהיה מדבר מתוך פיו וגרוננו בכינוי 'המגיד'. צבי ורבלובסקי עמד על כך, שהופעת הקול האלוהי בפיו של קארו הייתה חיקוי לנבואת משה, שהאל דיבר אתו פה בפה.² גם ההזדהות עם דוד המלך אינה מקרית, שכן לפי המסורת מלך המשיח יהיה צאצא לבית דוד. הזיקה לדוד היתה אפוא אבן יסוד בדימוי העצמי של ר' יוסף קארו ומפתח להבנת התקווה המשיחית שפיעמה בו, הן בנוגע לעידן המשיחי שבו חי והן בנוגע לתפקידו בתהליך הגאולה.

זיקתו של ר' יוסף קארו למשה רבנו ולדוד המלך כאחד באה לביטוי בסוד נשותיו ובסוד גלגולן. השאלה, כמה פעמים נישא וכמה נשים היו לו, אינה זוכה לתשובה פשוטה; מדיעות חיצוניות, כגון ספרי הלכה או שו"ת, עולה שהיה נשוי שלש פעמים.³ לעומת זאת, הידיעות הכלולות ביומן המיסטי שלו, *ספר המגיד* או *מגיד מישרים*, חסרות עקיבות וסותרות: המידע אינו נמסר בסדר כרונולוגי או בתיארוך מלא, הנשים אינן נזכרות בשמן ועניינים מסויימים כתובים בצופן, המונע מהקורא את הבנת הנאמר כפשוטו. כך, לדוגמא, משתמע כביכול מן הכתוב שבשנים ר"ץ-רצ"ו (1530-1536) היה ר' יוסף קארו נשוי לשתי נשים בו בזמן, והן מכונות בפי המגיד - אשתך השניה ואשתך השלישית. דברי המגיד בעניין זה מקוטעים ומבלבלים עד כדי כך, שצבי ורבלובסקי הגיע למסקנה, שכדי להבין את הכתוב יש להניח שר' יוסף קארו נישא חמש פעמים לפחות ולא ניתן לומר אם היה נשוי בכל פעם לאשה אחת בלבד או ליותר.⁴ עם זאת, ורבלובסקי עצמו פקפק במסקנה וסבר כי 'בהיותו ספרדי, לא היה מרן כפוף לחרם דרבנו גרשום, אך סביר להניח כי תמיד היה נשוי לאשה אחת בלבד'.⁵ על אמונתו של ר' יוסף קארו בגלגול⁶ הקודם של אשתו בתור זכר העיר, כי היא מביאה לביטוי 'נטיות

¹ ראו: כמדבר רבה ט (פרשת נשוא), פרשה יא סימן ב: 'כגואל הראשון כך גואל האחרון'.

² ראו: ר"י צבי ורבלובסקי, ר' יוסף קארו בעל הלכה ומקובל, ירושלים תשנ"ו, עמ' 251.

³ ראו: בנספח.

⁴ ראו: ורבלובסקי, קארו, עמ' 133.

⁵ ורבלובסקי, קארו, עמ' 99.

⁶ גלגול - לפי האמונה הרווחת בימי הביניים, נשמתו של נפטר מתגלגלת בגוף חדש כדי לתקן את החטאים שחטאה בגוף הקודם ולא הספיקה לתקנם קודם המיתה. לרוב מתגלגלת הנשמה שלש פעמים כדי שתוכל לתקן את שלשת חלקיה - נפש, רוח, נשמה (בר"ן). מקובל, שהנשמה בהווה היא גלגול נשמת תנא או אמורא, שהוא עצמו היה גלגול של דמות מקראית.

הומוסקסואליות חבויות', שאפשר לחשוף בעזרת ניתוח פסיכואנליטי.⁷ ורבלובסקי סיכם את הדיון בקביעה לפיה כמה מן ההתגלויות במגיד מיישרים חושפות 'בעיות פסיכולוגיות רבות מכדי יכולתו של הדיוט לפתור'.⁸

ברם, לא תסבוכת פסיכולוגית ולא נטיות מיניות מודחקות הנחו את חיי הנפש של ר' יוסף קארו, אף שהשתקפו בדברי המגיד. ההגיון המיסטי הוא שהנחה אותו ועל פיו נחתכו חייו. כדי לעמוד על טיבו של הגיון זה ולפתור את תעלומת נשותיו יש לחזור אל אחת מההתגלויות הראשונות של המגיד 'אור ליום השבת כ"ב לאדר א" של שנת ר"ץ (1530).⁹ ר' יוסף קארו חי אז בסלונקי, אשתו הראשונה וארבעת ילדיהם היו עדיין בחיים. בהתגלות זו פרש המגיד בפני ר' יוסף את עתידו בעולם הזה ובעולם הבא, ועל משפחתו אמר:

'ואתן לך עוד מאשה הכשרה וצנועה זו בן חסיד וחכם, כי על פי היסורים שעברו עליה תהיה ראויה לכך... ואחר סילוקה תשא שתי נשים בעולות/כפולות¹⁰ זו אחר זו. והיינו שאמרתי לך בתולות אחריה מובאות לך¹¹ ותוליד מהם בנים נבונים כולם יודעי שמו ולומדי תורתו לשמה'.

מדברי המגיד 'ואתן לך עוד' עולה כי ליוסף קארו ולאשתו יש ילדים והם עתידים להתברך בבן נוסף. כמו כן נאמר, שאשה זו עתידה למות ואחרי מותה הוא עתיד לשאת שתי נשים 'בעולות' או 'כפולות' זו אחר זו ולהוליד מהן 'בנים נבונים'. המגיד אינו מדבר רק על מעמדן של הנשים - בעולות או כפולות - אלא גם על סדר הופעתן - 'זו אחר זו'. במילים אחרות, המגיד מנבא כי אחרי מות אשתו הראשונה, ר' יוסף יישא שתי נשים, ואז - ורק אז - יוליד מהן בנים. זוהי נבואה פרדוקסלית, שאי אפשר כי תצא אל הפועל כפשוטה; ר' יוסף קארו נדרש לשאת שתי נשים - שניה ושלישית - ורק אז להוליד מהן ילדים. דא עקא, על פי הנהוג אין הוא יכול לשאת את השלישית כל עוד הוא נשוי לשניה, ואילו על פי דברי המגיד אין הוא רשאי לגרש את השניה בטרם יוליד ממנה ילדים. ברם, ילדיה לא יוולדו בטרם יינשא

⁷ ורבלובסקי, קארו, עמ' 115 הערה 150.

⁸ ורבלובסקי, קארו, עמ' 117.

⁹ ראו: מגיד מיישרים, מהדורת יחיאל אברהם בר לב, פתח תקוה תש"ן, עמ' 5-6. אשר לקביעת השנה - המגיד אומר לר' יוסף קארו 'ואגדל שם ישיבתך בכמות ובאיכות ומכאן, שהוא עדיין בחוץ לארץ ומיחל לעלות לארץ ישראל. כידוע, קארו עלה לארץ ישראל בשלהי שנת רצ"ו (1536). נמצא, שהשנים המעוברות הבאות בחשבון הן ר"ץ (1530), רצ"ג (1533) רצ"ו (1536). בשנים רצ"ג, רצ"ו חל כ"ב באדר א' ביום שני, ובשנת ר"ץ - ביום שישי ('אור ליום השבת'). מכאן, שהשנה היא ר"ץ ו'חיבורך ופירושיך ופסקותיך' הנזכר כאן הוא בית יוסף, שהודפס כשש שנים אחר כך. השוו: רחל אליאור, 'ר' יוסף קארו ור' ישראל בעל שם טוב: מטמורפוזה מיסטית, השראה קבלית והפנמה רוחנית', תרכ"ז ס"ה (תשנ"ו), עמ' 673, 674 הערה 8. למצער, קביעתה כי המגיד החל לפקוד את ר' יוסף קארו משנת רצ"ג (1533) ואילך בהשפעת העלייה למוקד של שלמה מולכו בשנת רצ"ב (נובמבר 1532), שגויה. זאת, כיוון שההתגלות הראשונה של המגיד לר' יוסף קארו התרחשה בשנת ר"ץ (1530), שנתיים לפני מותו של מולכו, וכלולה בה כבר ההבטחה 'אזכה אותך לעלות על המוקד על קדושת שמי'.

¹⁰ במרבית הנוסחים - 'בעולות' ואילו בנוסח שהביא מאיר בניהו - 'כפולות'. ראו: מאיר בניהו, יוסף במירי מרן רבי יוסף קארו, ירושלים תשנ"א, עמ' שכב.

¹¹ על פי תהלים, מה 10-16: 'נצבה שגל לימינך... כל-כבודה בת-מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה: לרקמות תובל למלך בתולות אחריה רעותיה מובאות לך: תובלנה בשמחת וגיל תבאינה בהיכל מלך'. המזמור הוא שיר תהילה המפאר את המלך ומתאר את הרמונו. אין להוציא מכלל אפשרות שגם למילה 'רעותיה' יש משמעות מיוחדת, ור' יוסף קארו הצטווה לשאת נשים, שהיו רעותיה של האשה הראשונה.

לשלישית. גם לגרש את האשה השניה מבלי שילדה אינו יכול, כיון שהמגיד ניבא כי שתי הנשים תלדנה. מכאן, שהדרך הפשוטה – לשאת את האשה השניה, להוליד ממנה ילדים ולגרשה, לשאת את השלישית ולהוליד גם ממנה ילדים, חסומה בפניו, מפני שעליו לשאת את השלישית בטרם תלד השניה.

המפתח למבוי הסתום שאליו הוליכה נבואת המגיד טמון בדבריו שהנשים יהיו 'כפולות', דהיינו בגופה של האשה השניה תתעבר¹² נשמתה של אשה נוספת, השלישית. כך יישא ר' יוסף קארו שתי נשים בחופה אחת – אשתו השניה בגופה והשלישית בנשמתה. הילדים מן הזיווג יהיו ילדיהן של שתי הנשים, שכן ייוולדו מגופה של השניה ומנשמתה של השלישית. גם איזכורי הנשים נעשים על פי עקרון זה: המגיד מכנה אותה 'אשתך השניה' כשהוא מדבר על גופה ו'אשתך השלישית' כשהוא מדבר על הנשמה הנוספת שתתעבר בה, הגם שמדובר באותה אשה.

וכך היה: בשנת רצ"ד (1534) פרצה בסלוניקי מגפה, שבה מתו אשתו הראשונה של ר' יוסף קארו ושלושה מארבעת ילדיהם - בואינה, יצחק ויהודה.¹³ בשנה שאחר כך, כנראה בראשית שנת רצ"ה (1535), נישא ר' יוסף בשנית לבתו של ר' חיים בן אלבלג או אלבלגרי ('הבולגרי') רב בעיר ניקופול שבבולגריה, כשהוא משוכנע כי היא אשה 'כפולה', שבגופה עתידה להתעבר נשמת אשתו השלישית. המגיד מכנה אותה 'בת חבר'¹⁴ כינוי לתלמיד חכם. ברם, הכינוי 'חבר' בעולמו של ר' יוסף קארו נתייחד לחברי חבורת המקובלים שלו, ואפשר בהחלט שר' חיים בן אלבלג היה מבני חבורתו. יתר על כן, האשה היתה אלמנתו של תלמיד חכם, שכן המגיד אומר עליה 'שזכית להשתמש בכלי קדושה'¹⁵ וכך התגשמה גם הנבואה שתהא 'בעולה'.¹⁶

בעקבות הנישואין, עקר ר' יוסף קארו לניקופול. בתקופה הראשונה היה פרוש מאשתו ולא חי עמה חיי אישות, אף שהתגוררו בצוותא. הוא התייחס לתקופה זו כאל 'גלות', שנטל על עצמו כדי למרק את חטאיו, שבגינם אבדו אשתו הראשונה וילדיו.¹⁷ הגלות באה לביטוי גם בהעלמות המגיד, שפסק להופיע בפיו. אחרי כמה חודשים, מסוגף מתעניות הגוף והנפש, נפל למשכב. אשתו טיפלה בו במסירות, וכאשר החלים החל לחיות עמה חיי אישות, שכן פירש את החלמתו ואת שובו של המגיד כמחילה על

¹² על פי מגיד מישרים, עמ' 107 - עיבור הוא מצב שבו נשמה (נוספת) נכנסת לגופו של האדם. במצב זה יש לאדם ששה חלקים שונים של נשמה, שכן כל אחת מהנשמות שבגופו מתחלקת לשלושה חלקים - נפש, רוח, נשמה (בר"ן).

¹³ ראו: יצחק שמואל עמנואל, מצבות שאלוניקי א, ירושלים תשכ"ג, עמ' 70.

¹⁴ מגיד מישרים, עמ' 183.

¹⁵ מגיד מישרים, עמ' 38. על פי בבא מציעא, פד ע"ב. וראו: ורבנן, קארו, עמ' 117.

¹⁶ להלן יובהר, שהיתה גם אם, והיה לה ילד או ילדים מבעלה הראשון.

¹⁷ חטאו של ר' יוסף קארו נמשל לחטאו של דוד בבת שבע, שבגינה מתו ארבעה מצאצאיו. ראו: שמואל ב יב, 6: 'ואת-הכבשה ישלם ארבעתים'. לפי רש"י, הארבעה היו התינוק של בת שבע, אמנון, ובהתאם, ראו: מגיד מישרים, עמ' 122: 'בן אחד מת בשבת, ומהבן הראשון נלקח דיבורו בשבת ובתך הראשונה בשבת מתה, ואף אמא שלהם בשבת מתה. והנה מתו לך ארבעה דוגמת דוד שמתו לו ארבעה באותו חטא'. מן ההמשך עולה שהחטא קשור לפגימה בזיווג של ספירת יסוד עם כנסת ישראל, וייתכן שהכוונה לזיווג של ר' יוסף קארו עם השכינה באופן שפגם בספירת יסוד.

חטאיו וסיומ גלותו.¹⁸ בתקופה זו, הופעות המגיד תכופות ביותר, ובשלוש התגלויות רצופות הוא פורש בפני ר' יוסף קארו את סוד גלגוליה הקודמים של אשתו ואת תכלית הנישואין עמה. גילוי זהותם של האישים, שנשמתם התגלגלה בגוף אשתו, היה חלק מתהליך הריפוי וההחלמה, והפיח בר' יוסף קארו תקווה לגבי הילד המשותף שהם עתידים להביא לעולם.

'אור ליום השבת י"ו לטבת' שנת רצ"ו (11 דצמבר 1535)¹⁹ התגלה המגיד לר' יוסף קארו ובישר לו כי בגלגול הקודם הייתה אשתו 'זכר תלמיד חכם כשר' אך קמצן, שלא עשה צדקה וגם היה קמצן 'בחכמתו ולא היה רוצה ללמד אחרים, ועל כן נענש להתגלגל בנקבה... ולכן תראה כי היא עושה צדקה לרוב וגם היא אוהבת אותך מאוד לפי שאתה עוסק להשפיע תורה אם במה שאתה עוסק וכותב ספרים ללמד אחרים, אם במה שאתה מרביץ תורה. ולפי שבדברים אלו היא תיקונה על כן היא אוהבת אותך. והנה מאחר שהיא נשמת זכר, אינך בן זוגה ולא זכית בה אלא מן ההפקר... ומטעם שנשמתה נשמת זכר לא נבנתה ממך עד היום כי זכר מזכר אי אפשר להוליד. ואם תאמר אם כן איך נבנתה מבעלה הראשון? דע שהטעם מפני שהוא היה בו ניצוצות נקבה, שהיה בהם (בשניהם) כוח נשמת זכר וכוח נשמת נקבה, היה אפשר להוליד אף על פי שהוא משכב הפוך, היא למעלה והוא למטה'. המגיד הבטיח 'אבל אני אעשה שיתנוצצו בה ניצוצות מנשמת נקבה' וכך תוכל להרות וללדת.²⁰

לגבי זהותה של האשה בגלגול הראשון אומר המגיד: 'ובכן תדע: רחמיו וחסדיו שעשה עמך הקדוש ברוך הוא שתהיה לך אשה זכאית כל כך, שהרי הודעתך ש(בגלגול הקודם) היה תלמיד חכם כשר, אבל כאשר תדע מי היה בגלגול (הראשון) תתבהל ותנהג בה כבוד רב ותתבייש מלשמש אתה דרך הנאה. והלא עליך לדעת, והלא עליך לדעת... וכך היה אומר יותר משעה אחת והיה שוהה וחזר ואמר: הלא עליך לדעת, כאילו מסרב להודיעני. עד כי לבסוף אמר: הקדוש ברוך הוא שלחני כדי שתדע איזו מתנה גדולה נתן לך... ואין לך לגלות דבר זה שאני רוצה להודיעך לשום בן אדם, אלא למי שאתן לך רשות, ואף לא תכתוב את זה בדרך שבני אדם יוכלו לקרוא זאת. והלא לך לדעת שבראשונה היה... ובאחרונה היה... והרי ידעת ש(בגלגול) השני היה כילי בממונו. והודעתך את הסוד שלו שהתגלגל עכשיו לקבל עונשו ולהשתלם על ידך. וזכאי אתה שתזכה על ידה לבנים וללמוד תורה בפה ובכתב. והיא תזכה, על ידי הכסף שהיא נותנת לך, ועל ידי השירות שהיא משרתת אותך, תזכה ללמוד תורה בפה ובכתב.

¹⁸ ראו: מגיד מישרים, עמ' 78: 'וזכתה לך על ידי מעשיה הטובים ועל ידי הצער שנצטערה על ידי שגלית מאצלה וגם על ידי הצער שנצטערה בשירות חולייך'. וכן: מגיד מישרים, עמ' 382.

¹⁹ מגיד מישרים, עמ' 75-76. התאריך הנזכר הוא שבת, י"ו (ט"ז) בטבת. ההתגלות הראשונה העוסקת בסוד נשותיו, התרחשה שבוע קודם לכן, בשבת, ט' בטבת ('הלא אודעתך בשבת שעבר רזין דתרין נשי קמייתא'). התגלות זו לא נשמרה אבל חלקים ממנה נרשמו בהתגלות השלישית, שהתרחשה בליל שבת, כ"ג בטבת (להלן), וכך ניתן לחזור חלק מהסוד שנמסר בה. לגבי קביעת השנה - ההתגלויות הללו התרחשו אחרי שנת רצ"ד (1534), שבה מתו האשה הראשונה ושלושה מילדיהם. השנה הבאה בחשבון היא שנת רצ"ו (דצמבר 1535), שבה חלו ט', ט"ז וכ"ג טבת בשבת.

²⁰ יש לציין כי לפני שהתעברה בנשמה נוספת, נקבית, נקראה 'אשה קטנה'. ראו: מגיד מישרים, עמ' 38.

וטובך שזכית להשתמש בכלי קדושה כזה. לכן פתח עיניך וראה שוממותיך וראה רחמי וחסדי הקדוש ברוך הוא שעשה אתך. ואתה שלום!²¹

המגיד עוצר ושוהה ואינו מגלה את הסוד אלא אחרי שעה ויותר. היסוסיו נובעים מהתוכן האזוטרי של הגילוי, שלא כל אדם רשאי לדעתו; זהות הגלגולים הקודמים קשורה לגאולת הנשמות, שכן היודע את סוד הגלגול יודע גם את רז תיקון הנפש. במילים אחרות, הידע המשיחי הוא לעולם ידע אזוטרי, ולכן משביע המגיד את ר' יוסף קארו לכתוב את הסוד בצופן, הידוע רק לשותפי הסוד. ואמנם, במרבית הנוסחים של מגיד מישרים נמחקו השמות, והם מופיעים רק בכתב יד שפרסם מאיר בניהו, ואף שם הם כתובים בא"ת ב"ש - נגו"פט שהכת"ך.²² פענוח הצופן מעלה כי באשתו של ר' יוסף קארו התגלגלה נשמתו של התנא ר' טרפון, שהיה כהן.²³ ואילו בגלגול הראשון הייתה זו נשמתו של בצלאל, בונה המשכן, נצר לבית המלוכה ולבית הכהונה כאחד - בצלאל בן אורי בן חור בן כלב היה מצאצאי פרץ, בנם של יהודה ותמר,²⁴ והגמרא מזהה את סבתו, אשת כלב, עם מרים אחות משה.²⁵ לכל הדעות, ייחוס הולם למשיח.²⁶

ההזדהות שפיתח ר' יוסף קארו עם דמותו של משה רבנו, אבי הנבואה, ועם דמותו של דוד המלך, אבי המלוכה, הגיעה למיצוי באמונתו כי באשתו השניה-שלישית התגלגלה נשמת בצלאל. הנישואין עמה נועדו אפוא למלא תכלית מיסטית של תיקון שושלת המלוכה; המדרש מתאר עד כמה היה דוד המלך מוטרד מכך שהוא 'פסול משפחה'²⁷, שכן ראשיתו של בית דוד בגילויי עריות: אברהם ושרה היו אח ואחות,²⁸ תמר ויהודה, הוריו של פרץ, היו כלה ואבי בעלה²⁹ ורות הייתה מגזע מואב, שנולד ללוט

²¹מגיד מישרים, עמ' 38. תאריך ההתגלות 'ליל שבת כ"ג לטבת' שנת רצ"ו (18 דצמבר 1535).

²²ראו: בניהו, יוסף בחירי, עמ' שצו.

²³ ייתכן שהבחירה בר' טרפון נבעה מהקשר האסוציאטיבי של צליל האות הראשונה בשמות 'טרפון' ו'טייטאצק': ר' יוסף קארו עמד בקשרים עם ר' יוסף טייטאצק מסלוניקין, והמגיד גילה לו שטייטאצק לא זכה לדרגת התגלות גבוהה בגלל להיטותו אחר ממון ושררה. ראו: מגיד מישרים, עמ' 182, 185.

²⁴ בדברי הימים א, פרק ב, נמסרה שושלת בית דוד - תמר ויהודה, פרץ, חצרון, רם, עמינדב, נחשון, שלמא, בעז, עובד, ישי, דוד. והשושלת של בצלאל - תמר ויהודה, פרץ, חצרון, כלב, חור, אורי, בצלאל. נמצא, שחצרון היה סב משותף, ובצלאל היה בן דוד שלישי לשלמא, סב סבו של דוד המלך. אגב, כלב בן חצרון מזהה בגמרא עם כלב בן יפונה, אחד משנים עשר המרגלים. ראו: סוטה, יא ע"ב.

²⁵עזובה, אשתו הראשונה של כלב בן חצרון, מזהה עם מרים אחות משה. ראו: סוטה, יב ע"א: 'וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה (דברי הימים א ב, 18): 'עזובה' - זו מרים, ולמה נקרא שמה עזובה - שהכל עזובה מתחילתה. 'הוליד'?' והלא נשא אותה לאשה! - אמר רבי יוחנן: כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה'. ולפי מדרש שונה במקצת (שמות רבה ה (פרשת שמות), פרשה א סימן יז) מרים נקראה עזובה כשחלתה בצרעת והייתה חשובה כמתה, שכן מצורע חשוב כמת, ואחרי שהתרפאה נקראה אפרת. וראו: סוטה, יא ע"ב: 'דוד גם כן ממרים בא, שכתוב 'ותמת עזובה אשת כלב ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור' (דברי הימים א ב, 19), וכתוב 'ודוד בן איש אפרת' (שמואל א יז, 12).

²⁶ משה אידל כבר עמד על כך, שבנשותיו של ר' יוסף קארו התגלגלו הנשמות של נשות בית דוד. דבריו נאמרו בהרצאה בקונגרס העולמי העשירי למדעי היהדות (תשמ"ט), שטרם הודפסה. לעת עתה, ראו: מרדכי רוטנברג, פרד"ס הנפש הגשר הפסיכו-תירפויטי בין הרציונלי למיסטי, ירושלים תשנ"ו, עמ' 109-107.

²⁷רות רבה, פרשה ח פסקה א: 'רבי אבא בר כהנא פתח: רגזו ואל תחטאו' (תהלים ד, 5) אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא עד אימתי הם מתרגזים עלי ואומרים לא פסול משפחה הוא ולא מרות המואביה הוא 'אמרו בלבבכם על משכבכם' (שם) אף אתם לא באתם משתי אחיות אתם ראו מה עיקרכם 'ודמו סלה' (שם). ואף תמר שלקחה יהודה זקניכם לא מפסול משפחה הוא אלא בתו של שם בן נח מה אתם יש לכם יוחסים'.

²⁸בראשית כ, 12.

²⁹בראשית לח.

מבתו הבכירה.³⁰ תיקון השושלת נעשה על ידי גילוי הסוד כי שלוש הנשים היו ניצוץ אחד, ולכולן הייתה נשמת זכר, שהתעברה בנשמה נקבית כדי להרות. לא היו אלה גילויי עריות אלא שלושה גלגולים, שלושה ניסיונות לתקן את נשמת המשיח, שכישלונם הוביל לפגמים בייחוסו של בית המלוכה.³¹ ואילו עתה יש ביכולתם של ר' יוסף קארו ושל אשתו לתקן נשמה זכרית זו ולהוליד משיח ללא פגם.

הסוד הראשון של אותה נשמה הוא סודם של אברם ושרי, שהיו נשמה אחת, זכרית, שנולדה בגוף אחד בעל איברי הולדה כפולים - נקביים וזכריים. בזמן שינוי השמות לאברהם ושרה התפלג הגוף לשניים - זכר ונקבה - ואז 'התעברה' שרה בנשמה נקבית והייתה יכולה להרות וללדת:

'וממה שכתבתי תבין מה שאומרים רבותינו ז"ל אברהם ושרה טומטומין היו.³² כלומר, שגם נשמת שרה היתה זכר, ולפי שנשמת שניהם היו נשמת זכר, לא היו ראויים להוליד זה מזה. וזה שאמרו רבותינו ז"ל שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם צא מאיצטגנות שלך. אברם אינו מוליד אברהם מוליד וכו'.³³ כלומר, שרי היא נשמת זכר ולפיכך אינה יולדת בחברתך, אבל אני אעשה שיתנוצצו בה ניצוצות מנשמת נקבה ואז תקרא שרה ותלד. וכן לאברהם אעשה שיתנוצצו בו ניצוצות מנשמת זכר כדי שיתחזק יותר ויוליד'.³⁴

הסוד השני עוסק בתמר, כלתו של יהודה, שגם בה התגלגלה נשמת זכר:³⁵ לפי המדרש, תמר הייתה בתו של שם בן נח, המזוהה עם מלכי צדק מלך שלם 'כהן לאל עליון'.³⁶ המגיד מגלה לר' יוסף קארו כי ראוי היה שם בן נח שהמלוכה תצא ממנו, אך כיון שחטא נלקחה וניתנה לאברהם. לפיכך נאלצה תמר, שהיתה למעשה בנו של שם, לחזור ולהתקשר לבית המלוכה 'בהיעלם' כלומר על ידי יהודה:

---

³⁰ בראשית יט, 37.
³¹ השו"ע הרמ"ע מפאנו, ספר גלגלי נשמות, ירושלים תשל"ח, אות פ, סימנים תקפו-תקצב: 'תמר מלכת שבא רחב הזונה ניצוץ אחד, חוה שרה רבקה רחל לאה ניצוץ אחד'. לשיטתו, תמ"ר ראשי תיבות של תמר, מלכת שבא, רחב הזונה, ואילו ארבע האמהות באו מניצוץ נשמתה של חוה.
³² טומטום - אדם או בעל חיים שאיברי המין שלו מכוסים קרום וקשה להבחין אם הוא זכר או נקבה. יבמות, סד ע"א: 'אמר רבי אמי אברהם ושרה טומטומין היו, שנאמר 'הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם' וכתוב 'הביטו אל אברהם אביכם ואל- שרה תחוללכם כיון- אחד קראתיו ואברכהו וארבהו' (ישעיה נא, 2-1). אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: שרה אמנו אילונית היתה, שנאמר 'ותהי שרי עקרה אין לה ולד' (בראשית יא, 30) - אפילו בית ולד אין לה'.
³³ ראו: בראשית רבה ב (פרשת לך לך), פרשה מד סימנים י-יב.
³⁴ מגיד מישרים, עמ' 78.
³⁵ עצי התמר זכריים ונקביים. וראו: ספר הנהג עם פירוש הסולם ב (פרשת לך לך) חלק ד, סימן קכו, עמ' נב: 'צדיק כתמר יפרח (תהלים צב, 13), מה תמר אינו עולה אלא זכר ונקבה. כך צדיק, אינו עולה אלא זכר ונקבה, זכר צדיק, ונקבה צדקת, כמו אברהם ושרה'.
³⁶ ראו: בראשית יד, 18: 'ומלכי-צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון'. ובתרגום יונתן - 'ומלכא צדיקא הוא שם בר נח'. ובראשית רבה ד (פרשת וישב), פרשה פה סימן י: 'הוציא והוה ושרף' (בראשית לח, 24) - אפרים מקשאה תלמידו של ר' מאיר אמר משום ר' מאיר: תמר בתו של שם היתה, דכתיב: 'ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' באש תשרף' (ויקרא כא, 9), לפיכך 'הוציא והוה ושרף'.

'ונשמת תמר היתה נשמת זכר והיא היתה בת שם, ואילו לא ניטלה המלכות משם, נשמת תמר היה לו למלוך. ולכן הוצרך שיצא ממנה המלכות. ונשמת יהודה היה נשמת שם בענין שיצא ממנו המלכות בדרך ההעלם. ואם תאמר, מאחר שנשמת תמר היתה נשמת זכר, היאך ילדה מיהודה? יש לומר שנשמת יהודה היה בה ניצוצות מנשמת נקבה ועל ידי כן ילדה ממנו. ואף על פי שנמצא שהיה משכב הפוך אין חשש, מאחר שלא היו הנולדים בעצמם הם המלכים'.³⁷

הסוד השלישי נוגע לרות המואבייה, שהייתה גלגול של נשמת תמר:
'וזהו 'ויתן ה' לה הריון ותלד בן' האמור ברות (רות ד, 13). ודרשו חכמים מלמד שלא היה לה עיקר מטריין [איברי הולדה]. הוא הדבר שאמרתי שנשמתה היה נשמת זכר כי היא היתה תמר, וכבר אמרתי שנשמת תמר היה נשמת זכר. ועל כן לא היתה ראויה רות ראויה לילד [מבעלה הראשון] עד שנתן לה ה' הריון. כלומר, שעשה שיתנוצצו בה ניצוצות מנשמת נקבה, ועל ידי כך ילדה. ואולוי כן לא היתה יולדת, כי בועז לא היו בו ניצוצות נקבה. אבל תמר לא הוצרך שיתנוצצו בה ניצוצות נקבה לפי שיהודה היו בו ניצוצות נקבה כמו שאמרתי'.³⁸

עם גילוי הסוד המשולש נשלם תיקון הניצוץ, שממנו באה הנשמה אשר התגלגלה בגוף אשתו של ר' יוסף קארו - נשמת בצלאל, שהיה גלגול הנשמה הזכרית של שרה, תמר ורות. המגיד חוזר ופונה לר' יוסף קארו כדי להבטיחו כי הייסורים שעברו על אשתו זיכרו נשמה זכרית זו 'מטומאת זוהמת הנחש ונשארה טהורה ונקיה'. עתה יכולה אשתו להתעבר בנשמה נקבית ולהרות:

'והנה סיבת עכבת לידת אשתך זהו בסיבת שנשמת שניכם נשמת זכר ועכשיו כבר התנוצצו בה ניצוצות נשמת נקבה, ועל ידי כך תקבל הריון ממך. וזכתה לך על ידי מעשיה הטובים ועל ידי הצער שנצטערה על ידי שגלית מאצלה וגם על ידי הצער שנצטערה בשירות חוליך. כי כל כך זוכה כשיסורים באים עליו כשסובלם בסבר פנים יפות, כמו שזוכה בעשיית מצווה. והטעם, לפי שעל ידי היסורים בגוף מתחלש כוח הטומאה ומזדככת הנפש מטומאת זוהמת הנחש ונשארה טהורה ונקיה. והנה נתנוצצו בה ניצוצות הללו ועכשיו נתאלמנה.³⁹ ועל ידי הזכיות הנזכרים, נתנוצצו ממנה ניצוצות בזוגתך זאת כדי שתוליד ממנה כאשר אמרתי. ועל ידי הדברים הללו הנזכרים זכתה להתנוצץ בה ניצוצות נשמת נקבה ועל ידי כך תלד לך בנים זכרים כאשר הבטחתך ואמרתי לך. ואתה שלום'.

סוף דבר - אשתו השניה-שלישית של ר' יוסף קארו אכן הרתה וילדה בן. במקרה או שלא במקרה, נקרא הרך הנולד בשם שלמה.

³⁷ מגיד מישרים, עמ' 77. מלכי-צדק חטא בזה שהקדים את ברכת אברם לברוך אל עליון 'ומאחר שניתן המלכות לאברהם, הורישו אברהם לבניו. ויעקב נטלו ליהודה'. השו"ן נדרים, לב ע"ב, ששם ניטלה ממלכי-צדק הכהונה ולא המלוכה.

³⁸ מגיד מישרים, עמ' 78.

³⁹ כאמור, האשה היתה אלמנתו של תלמיד חכם, אבל כאן 'התאלמנה' מדבר על עזיבת הנשמה הזכרית והתעברות בנשמה נקבית.

נספח - תאריכים בחייו של ר' יוסף קארו.

רמ"ח (1488) לערך - נולד, כנראה בפורטוגל.
רפ"ב-ר"צ (1522-1530) - חי באנדריאנופול (היום אדירנה שביוון).
אשה ראשונה - בת למשפחת סבע מאנדריאנופול: אביה, ר' יצחק סבע, היה רב בקהילה. אחיה, ר' שמואל סבע, היה ראש ישיבה.

ר"צ (1530) - עקר עם משפחתו לסלוניקי.
רצ"ד (1534) - במגפה שפרצה בסלוניקי מתו האשה הראשונה ושלושה מארבעת ילדיהם - בואינה, יצחק ויהודה.

אשה שנייה - שנת רצ"ה (1535) - בתו של ר' חיים בן אלבלג או אלבלגרי ('הבולגרי'), רב העיר ניקופול שבבולגריה, על הגדה הימנית של נהר הדנוב. בעקבות הנישואין, ר' יוסף קארו עקר לניקופול.
האשה השנייה הייתה אם בנו, שלמה, שנולד אחרי שנת רצ"ו (1536), כנראה בארץ ישראל.

שלהי רצ"ו (1536) - עלה לארץ ישראל עם אשתו השנייה והשתקע בצפת.
רצ"ח (1538) - חידוש הסמיכה בצפת. ר' יוסף קארו נסמך על ידי ר' יעקב בירב.
ש' (1540) - שנת הגאולה על פי שלמה מולכו ואברהם הלוי.

אשה שלישית - בתו של ר' זכריה ורנק אשכנזי, מחכמי האשכנזים בירושלים או בצפת. ר' יוסף קארו נשא אותה בערוב ימיו, כנראה אחרי מות האשה השנייה.
שכ"ט (1569) - בגיל 82 לערך, נולד בן זקונו יהודה.
של"ה (1575) - נפטר בגיל 87. נקבר בצפת.